

सेठ जगजीवन मावजी विठ्ठलनी

वि.

मेसर्स रणछोडदास ओड्डा मेघजी.

[मेहरचंद महाजन मुख्य न्यायाधीश एस. आर. दास, विवियन बोस, भगवती आणि वेंकटरामा अय्यर न्यायाधीश]

परक्राम्य लेख अधिनियम १८८१ (१८८१ चा सहवीस).७, ३२, ६१, ६४, ७८ -थकबाकी, दायित्व-स्वीकृती-बिल नजरेस पडल्यावर देय-सादरीकरण-स्वीकृती-तोंडी-वैध आहे की नाही.

परक्राम्य लेख अधिनियम १८८१ मात्र कलम ३२ अंतर्गत, जेव्हा तो विधेयक स्वीकारतो तेव्हाच करदात्याचे दायित्व उद्भवते. ग्राहकाकडून त्याच्या जमिनीत पुरेसा निधी असलेल्या धनादेश काढणाऱ्याच्या बाबतीत कलम ३१ अन्वये अपवाद आहे; आणि तरीही, दायित्व मात्र खरेदीदाराकडे आहे, न की प्राप्तकर्त्याकडे.

कायद्याच्या कलम ६१ मध्ये बिल पाहिल्या नंतर देय असेल तेव्हाच स्वीकृतीसाठी सादर करण्याची तरतूद आहे, मागणी करणे केल्यावर देय असेल तेव्हा नाही, या युक्तिवादात कोणतेही तथ्य नाही. पाहिल्यानंतर देय असलेल्या नोटेमध्ये दोन भिन्न टप्पे असतात, प्रथम जेव्हा ते स्वीकृतीसाठी सादर केले जाते आणि नंतर जेव्हा ते देयकासाठी सादर केले जाते. कलम ६१ पहिले, आणि कलम ६४ नंतरच्याशी संबंधित आहे. स्वीकृतीसाठी सादर करणे हे नेहमी आणि प्रत्येक बाबतीत, पैसे भरण्यासाठी सादर करण्यापूर्वी सादर करणे आवश्यक आहे. पण जेव्हा मागणी करणेनुसार बिल देय असते तेव्हा हे दोन्ही टप्पे यांना संक्रमित करतात आणि तेथे मात्र एकच सादरीकरण असते, जे स्वीकृतीसाठी आणि देयकासाठी दोन्ही असते आणि म्हणूनच कायद्याच्या कलम ७८ अंतर्गत देय प्राप्त करण्यास पात्र असलेली व्यक्ती ती व्यक्ती आहे जी ती स्वीकृतीसाठी सादर करण्यास पात्र आहे.

परक्राम्य लेख अधिनियम १८८१ च्या कलम ७ मध्ये, इंग्रजी कायद्यानुसार, अशी तरतूद आहे की जेव्हा मसुद्यावरील संमतीवर स्वाक्षरी केली जाते तेव्हा मसुदा घेणारा स्वीकारकर्ता बनतो. त्यानुसार, कोणत्याही व्यापारी परिपाठाशिवाय, हुंडीची तोंडी स्वीकृती, आचरणाद्वारे स्वीकृतीपेक्षा खूपच कमी असू शकत नाही, जिथे किमान अडवण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

कलम ३२ अंतर्गत दायित्वाशी निगडीत थकबाकीदार निश्चित करण्यासाठी जे आवश्यक आहे ते म्हणजे त्यांनी दस्तऐवज स्वीकारणे आणि दायित्वाची स्वीकृती नाही. कायद्याने स्वीकृतीसाठी कोणताही विशिष्ट फॉर्म विहित केलेला नसल्यामुळे, पावती ही स्वीकृती मानण्यात कोणतीही अडचण येऊ नये; परंतु त्यानंतर, ती कलम ७ च्या गरजा पूर्ण करणे आवश्यक आहे आणि ती विधेयकावर असणे आवश्यक आहे आणि रेखाचित्रकाराने स्वाक्षरी केली असणे आवश्यक आहे .

सेठ खंडास नारंदास वि. दहिबाई (आय. एल. आर. ३ बॉम. १८२), राम रावजी जंभेकर विरुद्ध प्रल्हाददास सुभाकरण (आय. एल. आर. २० बॉम. १३३), बँक ऑफ इंग्लंड वि. आर्चर ((१८४३) ११ एम. अँड डब्ल्यू. ३८३) आणि हार्वे वि. मार्टिन ((१८०८) १ कॅम्प. ४२५) संदर्भित.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: १९५४ चा दिवाणी अपील क्रमांक ३१ .प्रमाणे

९ सप्टेंबर १९५२ रोजी मुंबई उच्च न्यायनिर्णय निकाल आणि डिक्रीच्या विशेष परवानगीद्वारे अपील, १९५१ च्या अपील क्रमांक ८११ मध्ये, मुंबई शहर दिवाणी न्यायनिर्णय २४ जुलै १९५१ रोजीच्या न्यायाधीशांच्या हुकुमनामा आणि डिक्रीपासून उद्भवलेल्या मूळ डिक्रीवरून, १९५० च्या दावा क्रमांक २३१० मध्ये.

सी. के. डाफ्टरी, भारताचे सॉलिसिटर-जनरल (जे. बी. दादाचंजी आणि राजिंदर नारायण, त्यांचे सोबत)
अपीलकर्ता

एस. सी. इसाक (एस. एस. शुक्ला, त्याच्यासोबत) उत्तर वादिसाठी

१९५४ साली. २८ मे. न्यायालयाचा न्यायनिर्णय पारीत

वेंकटरामा अय्यर न्या.- दावा, ज्यातून हे अपील उद्भवते, तो अपीलकर्त्याने २ हुंडीवर रु. १०,००० दिनांक ४ डिसेंबर १९४७ रोजी काढले. बसराचे हाजी जेठाभाई गोकुळ आणि कंपनी यांनी त्यांच्या बाजूने प्रतिवादींवर, जे मुंबईतील व्यापारी आणि कमिशन एजंट आहेत. हे हुंडी नोंदणीकृत टपालाद्वारे मुंबईतील अपीलकर्त्याकडे

पाठवण्यात आले होते आणि प्रत्यक्षात ते पारिख ब्रजलाल नारंदास या व्यक्तीने स्वीकारले होते, ज्याने १० डिसेंबर १९४७ रोजी प्रतिवादींना ते सादर केले आणि त्यासाठी पैसे मिळवले. असे म्हटले जाऊ शकते की अपीलकर्ता त्याचा अडत्या म्हणून ब्रजलालच्या माध्यमातून आगाऊ करारांमध्ये व्यवसाय करत होता आणि प्रत्यक्षात तो त्याच्या पेढी रा. होता. १२ जानेवारी १९४८ रोजी, अपीलकर्त्याने प्रतिवादींना नोटीस पाठवून त्याच्यासाठी कारवाई करण्याचा ब्रजलालचा अधिकार नाकारला आणि हुंडी परत करण्याची मागणी केली, ज्यावर त्यांनी १० फेब्रुवारी १९४८ रोजी उत्तर पाठवले, ज्यात त्यांनी आपले दायित्व नाकारले आणि असे म्हटले की ब्रजलाल हा अपीलकर्त्याचा प्रतिनिधी होता आणि त्याला पैसे प्राप्त करण्यासाठी अधिकृत असल्याचे त्याने केलेल्या निवेदनावरून त्याला प्रामाणिकपणे रक्कम देण्यात आली होती.

९ डिसेंबर १९५० रोजी, अपीलकर्त्याने मुंबई शहर दिवाणी न्यायाधीशांच्या न्यायालयात सध्याचा दावा दाखल केला. तक्रारीत त्यांनी केवळ असा आरोप केला की ब्रजलालला दिलेली रक्कम त्यांच्यावर बंधनकारक नव्हती आणि "प्रतिवादी-अर्जदार" हुंडीसाठी जबाबदार राहिला. आरोपमुक्ती देण्याच्या ब्रजलालच्या अधिकारावर अवलंबून राहण्याव्यतिरिक्त प्रतिवादींनी असेही आवाहन केले की फिर्यादीने त्यांच्याविरुद्ध कारवाईचे कारण उघड केले नाही, कारण त्यात त्यांनी हुंडी स्वीकारली होती असा कोणताही दावा नव्हता.

खटल्यात, अपीलकर्त्याने पुरावा दिला की ब्रजलालला त्याच्या अनुपस्थितीत हुंडी असलेले नोंदणीकृत आवरण मिळाले होते आणि त्याने त्याच्या माहिती किंवा अधिकाराशिवाय त्याखाली देय रक्कम गोळा केली होती. शहर दिवाणी न्यायाधीशांनी हा पुरावा स्वीकारला आणि असे म्हटले की ब्रजलालला हुंडीची रक्कम प्राप्त करण्याचा अधिकार नव्हता. प्रतिवादींनी दाखल केलेल्या आरोपमुक्तीच्या याचिकेवरून त्यांनी हुंडी स्वीकारल्याचे सूचित होते, असेही त्यांनी नमूद केले. परिणामी, त्याने दावा निकाली काढला.

प्रतिवादींनी हे प्रकरण मुंबई उच्च न्यायालयात अपील म्हणून घेतले आणि त्याची सुनावणी चागला सी. जे. आणि शाह जे. यांनी केली, ज्यांनी असे मत व्यक्त केले की अपीलकर्ता

जर त्यांनी ते स्वीकारले असेल मात्र प्रतिवादींविरुद्ध हुंडीवर कारवाई करण्याचा अधिकार आहे आणि परंतु फिर्यादीने त्यांनी ते स्वीकारले असल्याचा आरोप केला नाही, त्यामुळे त्यांच्याविरुद्ध कारवाईचे कोणतेही कारण नव्हते.त्यानुसार त्यांनी याचिका मंजूर केली आणि दावा फेटाळला.अनुच्छेद १३६ अंतर्गत देण्यात आलेल्या विशेष अधिकाराद्वारे हे अपील पसंत करतात.

उच्च न्यायालयाचा न्यायनिर्णय ज्या कायदेशीर स्थितीवर आधारित आहे, त्याच्या शुद्धतेवर कारवाई करण्याचा आमच्यासमोर कोणताही गंभीर प्रयत्न झालेला नाही, की परक्राम्य संलेख दस्तऐवजाचा मसुदा तयार करणारा प्राप्तकर्त्याला, त्याने तो स्वीकारल्याशिवाय, जबाबदार नाही.परक्राम्य लेख अधिनियम तरतुदीबाबत दुसरा कोणताही निष्कर्ष काढणे शक्य नाही.त्या कायद्याच्या तिसऱ्या अध्यायात वाटाघाटी करण्यायोग्य साधनांवरील पक्षांच्या बंधनांची व्याख्या केली आहे.कलम ३२ मध्ये अशी तरतूद आहे की,

याउलट कराराच्या अनुपस्थितीत, वचनपत्र तयार करणारा आणि विनिमयपत्राच्या परिपक्वतापूर्वी स्वीकारणारा, नोट किंवा स्वीकृतीच्या स्पष्ट मुदतीनुसार परिपक्वता वेळी त्याची रक्कम भरण्यास बांधील असतो आणि परिपक्वता वेळी किंवा नंतर विनिमयपत्र स्वीकारणारा मागणी करणे केल्यावर धारकाला त्याची रक्कम भरण्यास बांधील असतो.

या कलमांतर्गत, कर्जदार जेव्हा बिल स्वीकारतो मात्र त्याचे दायित्व उद्भवते.ग्राहकाकडून पुरेसा निधी हातात असलेल्या धनादेश काढणाऱ्याच्या बाबतीत कलम ३१ अन्वये अपवाद आहे; आणि तरीही, दायित्व मात्र खरेदीदाराकडे आहे, पैसे घेणाऱ्याकडे नाही.हा प्राथमिक कायदा आहे आणि पश्चिम जे. यांनी सेठ खंडास नारंदास वि. दहिबाई (१) मध्ये खालील अटींमध्ये नमूद केला होता:

"जेथे स्वीकृती नाही, तेथे अर्जदाराविरुद्ध कारवाईचे कोणतेही कारण उद्भवू शकत नाही".

तसेच कायद्याच्या कलम ६१ मध्ये जेव्हा बिल पहिल्या नंतर देय असेल तेव्हाच स्वीकृतीसाठी सादर करण्याची तरतूद आहे, आणि जेव्हा मागणी करणे केल्यावर ते देय असेल तेव्हा नाही, जसे की हुंडी. दर्शनानंतर

देय असलेल्या नोटेमध्ये, दोन वेगळे टप्पे असतात, प्रथम जेव्हा ते स्वीकारण्यासाठी सादर केले जाते आणि नंतर जेव्हा ते देयकासाठी सादर केले जाते. कलम ६१ हे पहिल्याशी संबंधित आहे आणि कलम ६४ हे दुसऱ्याशी संबंधित आहे. राम रावजी जंभेकर विरुद्ध दास मेघजीमध्ये म्हटल्याप्रमाणे. प्रल्हादास सुब्कर्ण सुब्कर्ण (१), "स्वीकृतीसाठी वेंकटरामाचे सादरीकरण नेहमी आणि प्रत्येक बाबतीत यांना देयकासाठी सादर करण्यापूर्वी असणे आवश्यक आहे." परंतु जेव्हा मागणी करणेनुसार बिल देय असते, तेव्हा दोन्ही टप्पे समक्रमित होतात आणि मात्र एकच पूर्व-पाठवणी असते, जी स्वीकृती आणि वेतन या दोन्हींसाठी असते. जेव्हा बिल दिले जाते, तेव्हा त्यात स्वीकृतीचा समावेश असतो; परंतु जेव्हा ते दिले जात नाही, तेव्हा स्वीकार न केल्याबद्दल त्याचा खरोखरच अपमान केला जातो. परंतु, नोट स्वाक्षरीनंतर किंवा दिसताच किंवा मागणी करणे केल्यावर देय असो, करदात्याने त्यावर लाबी लायटीसह निश्चित करण्यापूर्वी त्याची स्वीकृती आवश्यक आहे. ही स्वीकृतीच आहे जी प्राप्तकर्ता आणि अर्जदार यांच्यातील दस्तऐवजावर गोपनीयता प्रस्थापित करते आणि आम्ही उच्च न्यायालयाच्या विद्वान न्यायाधीशांशी सहमत आहोत की अशी स्वीकृती असल्याशिवाय, अर्जदाराद्वारे भरण्यायोग्य असलेल्या विधेयकावर, अर्जदारांविरुद्ध कोणतीही कारवाई केली जाणार नाही.

अपीलकर्त्यातर्फे मुख्य युक्तिवाद असा होता की जेव्हा प्रतिवादी बिल प्राप्त करतात आणि त्यासाठी पैसे भरतात तेव्हा अशी स्वीकृती सूचित केली गेली पाहिजे. युक्तिवाद असा होता की ब्रजलालला हुंडी भरण्याची कृती ही एक कबुली होती की प्रतिवादी हुंडीवर जो कोणी कायदेशीर धारक असेल त्याला जबाबदार आहेत. या उल्लेखाचे उत्तर, प्रथमतः, हे आहे की स्वीकारण्यासाठी हुंडीची कोणतीही वैध प्रस्तुती नव्हती; आणि दुसरे म्हणजे, कायद्याने आवश्यक असलेल्या गोष्टीची स्वीकृती नव्हती.

स्वीकारासाठी हुंडी सादर करण्याच्या प्रश्नावर, स्थिती अशी आहे: प्रतिवादींसमोर सादर करणारी व्यक्ती ब्रजलाल होती; आणि जर त्याला या प्रकरणात कारवाई करण्याचा अधिकार नसता, तर त्याने हुंडी सादर करताना फिर्यादीतर्फे कसे वागले असते हे समजणे कठीण आहे. मात्र एकच कायदा होता आणि तो म्हणजे ब्रजलालने हुंडी सादर करणे आणि त्याखालील देय रकमेची पावती. जर त्याला पैसे मिळवण्याचा अधिकार नसेल, तर त्याला बिल

स्वीकारण्यासाठी सादर करण्याचा अधिकार नव्हता.असा युक्तिवाद करण्यात आला की कायद्यात असे नमूद करण्यात आले होते की, सेठ जगजीवन यांना दिसताच देय देयके धारकाद्वारे किंवा त्यांच्या मावजी विठ्ठलानी यांच्या वतीने स्वीकृतीसाठी सादर केली जावीत, जसे की, दर्शनानंतर देय देयकांसाठी आधीच नमूद केल्याप्रमाणे, जे बिल नजरेस पडताच देय असेल, ते सादरीकरणासाठी स्वीकृतीसाठी आणि देयकासाठीचे दोन्ही टप्पे मध्ये गुंडाळले जातात आणि सबब, ज्या व्यक्तीला कायद्याच्या कलम ७८ अंतर्गत देयक प्राप्त करण्याचा हक्क आहे, ती व्यक्ती आहे, जी ते स्वीकृतीसाठी सादर करण्यास पात्र आहे.कलम ७८ अंतर्गत, देय रक्कम कागदपत्राच्या धारकाला देणे आवश्यक आहे; आणि जर ब्रजलालला फिर्यादीतर्फे रक्कम प्राप्त करण्याचा अधिकार नसेल, तर त्याने स्वीकृतीसाठी हुंडीची वैध प्रस्तुती देखील केली नव्हती.

स्वीकृतीसाठी हुंडीची योग्य प्रस्तुती होती असे गृहीत धरून, त्याची वैध स्वीकृती होती की नाही हे विचारात घेतले पाहिजे. अपीलकर्त्याचा युक्तिवाद असा होता की हुंडी प्रतिवादींच्या हातात आली होती आणि त्यांनी ती सादर केली होती, त्यामुळे तिच्या ताब्यात असलेली वस्तुस्थितीच स्वीकृती म्हणून पुरेशी असेल.इंग्लंडच्या सामान्य कायद्यानुसार, तोंडी स्वीकृती देखील वैध होती.बँक ऑफ इंग्लंड वि. चॅर (१) मधील बॅरन पार्कच्या निरीक्षणांचा त्यानुसार असा निर्णय घेण्यात आला की जेव्हा करदात्याने बिल अनावश्यकपणे राखून ठेवले असेल तेव्हा अशी स्वीकृती सूचित केली जाऊ शकते.(व्हिडी नोट टू हार्वे वि. मार्टिन (२)).परंतु इंग्लंडमध्ये बिल ऑफ एक्सचेंज ॲक्ट, १८८२ च्या कलम १७ (२) द्वारे कायद्यात बदल करण्यात आला, ज्याने असे अधिनियमित केले की बिलावर लिहिलेले आणि करदात्याने स्वाक्षरी केल्याशिवाय स्वीकृती अवैध आहे.परक्राम्य लेख अधिनियम कलम ७ मध्ये, इंग्रजी कायद्यानुसार, अशी तरतूद आहे की जेव्हा मसुद्यावर स्वाक्षरी केली जाते, तेव्हा मसुदा घेणारा स्वीकारकर्ता बनतो. या तरतुदी लक्षात घेता, कोणत्याही व्यापारी परिपाठाच्या परिपाठाव्यतिरिक्त, तोंडावाटे हुंडीचा स्वीकार केला जाऊ शकत नाही, आचरणाद्वारे स्वीकृती कमी आहे, जिथे किमान अडथळा आणण्याचा प्रश्नच उद्भवत नाही.

पण त्यानंतर, असा युक्तिवाद केला गेला की हुंडीचा ताबा ही एकमेव परिस्थिती नाही जिथून स्वीकृतीचा अंदाज लावला जाऊ शकतो; प्रतिवादींचे म्हणणे की त्यांनी हुंडीची सुटका केली होती; आणि यामुळे सेठ फागीवनला विधेयकावरील दायित्वाची स्पष्टपणे पावती मिळाली आणि फिर्यादीला त्यावर कारवाईचा अधिकार देण्यासाठी ते पुरेसे होते. असे गृहीत धरा की हुंडीच्या सुटकेची विनंती म्हणजे त्याखालील दायित्वाचे नेतृत्व-एक धारणा जी आम्हाला स्वीकारणे कठीण वाटते अजूनही हा प्रश्न कायम आहे की हुंडीवरील प्रतिवादींवर दायित्व निश्चित करण्यासाठी ते कायद्याने पुरेसे आहे का. कलम ३२ अंतर्गत दायित्वाशी निगडीत थकबाकीदार निश्चित करण्यासाठी जे आवश्यक आहे ते म्हणजे त्यांनी दस्तऐवज स्वीकारणे आणि दायित्वाची स्वीकृती नाही. कायद्याने स्वीकृतीसाठी कोणताही विशिष्ट अर्ज विहित केलेला नसल्यामुळे, स्वीकृती म्हणून पावती समजून घेण्यात कोणतीही अडचण येऊ नये; परंतु नंतर, ती कलम ७ च्या आवश्यकता पूर्ण करणे आवश्यक आहे आणि बिलावर हजर असणे आवश्यक आहे आणि अर्जदारांनी त्यावर स्वाक्षरी करणे आवश्यक आहे. सध्याच्या प्रकरणात, पावती लेखी नाही; किंवा प्रतिवादींनी त्यावर स्वाक्षरी केलेली नाही. वाद्याच्या उत्सर्जनामुळे उद्भवणारी ही परिणामाची बाब आहे. कलम ३२ अंतर्गत प्रतिवादींवर दायित्व निश्चित करण्यासाठी ते पुरेसे नाही. शेवटी, आपण असे मानायला हवे की स्वीकारण्यासाठी हुंडीची वैध प्रस्तुती किंवा वैध स्वीकृती नव्हती.

परिणामी, अपील अयशस्वी होते आणि खर्चासह फेटाळले जाते.

याचिका फेटाळण्यात आली

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या / तिच्या मातृभाषेतमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकर्ता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यवहारीक आणि कार्यालयीन विशावसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निशापादण आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल .